

แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา

นายสฤณี ดิยะวงศ์สุวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN: 974-14-2107-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

TOWNSCAPE IMPROVEMENT GUIDELINES FOR THE CONSERVATION
OF HERITAGE PLACES IN NAKHON RATCHASIMA OLD TOWN

Mr. Sarit Tiyawongsuwan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN: 974-14-2107-9

นายสุชาติ ดิยะวงศ์สุวรรณ : แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง เพื่ออนุรักษ์
มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา (TOWNSCAPE IMPROVEMENT
GUIDELINES FOR THE CONSERVATION OF HERITAGE PLACES IN
NAKHON RATCHASIMA OLD TOWN)

อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. ดุษฎี ทายตะคุ, 166 หน้า. ISBN 974-14-2107-9.

เมืองเก่านครราชสีมาเป็นเมืองหนึ่งที่มีอารยธรรมสืบทอดมา 300 กว่าปี โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นมรดกวัฒนธรรมทางโบราณสถานคงอยู่หลายแห่งในพื้นที่เมืองเก่านครราชสีมา

ในปัจจุบันพื้นที่มรดกวัฒนธรรมถูกดบัง รบกวนการรับรู้และมองเห็นจากองค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง เช่น กลุ่มอาคาร บ้ายโฆษณา และองค์ประกอบถนน ที่เน้นการตอบสนองกิจกรรมทางพาณิชย์กรรม

การศึกษาแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาการตั้งถิ่นฐานของเมืองเก่านครราชสีมา ศึกษาจำนวนและตำแหน่งที่ตั้งมรดกวัฒนธรรม วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของโครงสร้างเมือง มรดกวัฒนธรรมกับองค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง และหารูปแบบแนวทางการเสนอแนะการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา

ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม แบ่งเป็นประเด็น ได้แก่

1. การปรับปรุงตัวพื้นที่มรดกวัฒนธรรม
2. การปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้นโดยรอบมรดกวัฒนธรรม
3. การปรับปรุงรูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองที่สื่อต่อย่านมรดกวัฒนธรรม
4. การปรับปรุงภูมิทัศน์ของเส้นทางเชื่อมต่อโยงระหว่างพื้นที่มรดกวัฒนธรรม

ในการนำผลการศึกษาไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัตินั้นมีความจำเป็นจะต้องทำการศึกษาและออกแบบในรายละเอียดสืบต่อจากแนวความคิดและข้อเสนอแนะที่ได้ออกแบบไว้ในวิทยานิพนธ์นี้

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง

สาขาวิชา การวางผังเมือง

ปีการศึกษา 2548

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4674183025 : MAJOR URBAN PLANNING

KEY WORD : TOWNSCAPE / IMPROVEMENT GUIDELINES / CONSERVATION /
HERITAGE PLACES / NAKHONRATCHASIMA / URBAN PLANNING

SARIT TIYAWONGSUWAN : TOWNSCAPE IMPROVEMENT GUIDELINES FOR THE
CONSERVATION OF HERITAGE PLACES IN NAKHON RATCHASIMA OLD TOWN.

THESIS ADVISOR : ASSISTANT. PROF. DR. DOOSADEE THAITAKOO, 166 pp.

ISBN 974-14-2107-9.

The ancient city of Nakhon Ratchasima has been a fine example of heritage places boasting of rich I-SAN enlightenment for over 300 years. The remains of cultural heritage are still present in many aspects of architectural styles in buildings and monuments.

Nowadays, the cultural heritage sites are confronted with visual pollution from bulk of buildings, sign boards and street furniture resulted from highly commercialized activities.

The objectives of the study of townscape improvement guidelines for conservation of heritage culture are : firstly to study the settlement pattern of the ancient city of Nakhon Ratchasima, number and location of the heritage sites, secondly to analyze the relations of urban structure and cultural heritage sites with townscape elements, and thirdly seek for townscape improvement.

In this study, townscape in the heritage cities could well be improved with respect to the following factors:

1. Improvement of cultural heritage sites
2. Improvement of the townscape around the heritage sites
3. Improvement of the pattern of townscape element that have effects on the heritage sites
4. Improvement of the townscape along the routes in relation to the heritage sites.

For implementation, it is necessary to study all the details of townscape improvement in a continuous process based on conceptual designs and suggestions in this thesis.

Department of Urban and Regional Planning

Field of study Urban Planning

Academic year 2005

Student's signature.....

Advisor's signature.....

The image shows two handwritten signatures in black ink. The top signature is for the student, and the bottom signature is for the advisor. Both signatures are written over dotted lines that serve as guides for the signature placement.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สามารถสำเร็จลุล่วงได้ ด้วยความเอื้ออาทรจาก ผศ.ดร.ดุษฎี ทายตะคุ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ให้คำชี้แนะและให้ความกระจ่างในหลักการและวิธีคิดอย่างเป็นระบบ และมีเวลาให้คำปรึกษาที่มีค่าแก่ผู้เขียน ทำให้ผู้เขียนสามารถดำเนินงานได้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณครอบครัวดิยะวงศ์สุวรรณทุกคน ที่เป็นกำลังใจที่ยิ่งใหญ่ ช้อเสนอแนะที่ดีเยี่ยมในการดำรงชีวิต และการให้โอกาสสำหรับผู้เขียน

ขอบพระคุณ พี่วิทยา เรื่องฤทธิ์ รุ่นพี่รุ่น 19 นักผังเมืองจังหวัดนครราชสีมา ที่มอบโอกาสดีๆหลายอย่างให้ คำแนะนำ ข้อมูลต่างๆของนครราชสีมา พร้อมทั้งประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าที่ไม่สามารถหาได้ในห้องเรียน

ขอขอบคุณ สำนักงานเทศบาลนครนครราชสีมา ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครราชสีมา หอสมุดแห่งชาติจังหวัดนครราชสีมา ที่เอื้อเพื่อข้อมูลในด้านต่างๆ ต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์ทุกท่าน รศ.ดร.ศักดิ์ชัย ศิริจันทร์ภาณุ ผศ.ดร.ดุษฎี ทายตะคุ รศ.ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธ์ และท่านอาจารย์บรรลุ คำวชิรพิทักษ์ คณบดี คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล อดีตผู้อำนวยการสำนักพัฒนามาตรฐานผังเมือง ที่เสียสละเวลาร่วมรับฟังการเสนอผลงานการศึกษา ตลอดจนกรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ขอบคุณเพื่อนๆร่วมชั้นเรียนทุกคนที่เล่าเรียนและทำงานร่วมกัน คอยให้ความช่วยเหลือ และมีกำลังใจที่ดีให้กันเสมอมา ขอขอบคุณพี่ใหญ่พี่ชายที่แสนดีที่คอยดูแลผู้เขียนตลอดระยะเวลาในการเรียน และเพื่อนๆอีกหลายคนที่ไม่สามารถกล่าวถึงได้หมดในที่นี้ ที่คอยถามไถ่ทุกซอกซอกและให้กำลังใจ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือผู้เขียนในด้านต่างๆเป็นอย่างดี

และท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณคุณแม่ที่คอยสนับสนุนผู้เขียนในทุกๆด้าน คอยเป็นกำลังใจ และให้คำปรึกษาที่มีค่าแก่ผู้เขียน ตลอดชีวิตที่ผ่านมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนที่.....	ฏ
สารบัญตาราง.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
1.2 คำจำกัดความ.....	2
1.3 วัตถุประสงค์.....	2
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	2
1.5 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	2
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	3
1.7 ข้อจำกัดของการวิจัย.....	3
2 การทบทวนวรรณกรรม	
2.1 ความหมายภูมิทัศน์เมืองและองค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง.....	7
2.1.1 ความหมายภูมิทัศน์เมือง.....	7
2.1.2 องค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง.....	7
2.1.3 ความสัมพันธ์องค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง.....	9
2.2 แนวความคิดการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	10
2.2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง.....	10
2.2.2 แนวความคิด The City Beautiful Movement.....	12
2.2.3 แนวทางการปรับปรุงพื้นที่และอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม.....	13
2.2.4 แนวความคิดเมืองน่าอยู่.....	21
2.2.5 แนวความคิดในการวิเคราะห์คุณภาพทางสายตาของภูมิทัศน์เมือง.....	22

บทที่	หน้า
2.3 หลักเกณฑ์การประเมินภูมิทัศน์เมือง.....	23
2.4 เทคนิควิธีการประเมินภูมิทัศน์เมือง.....	25
2.4.1 เทคนิค Serial Vision & Motion Picture : Gordon Cullen.....	25
2.4.2 เทคนิค Image Map : Kevin Lynch.....	26
2.5 สรุปการทบทวนวรรณกรรม.....	27
2.6 กรอบความคิด.....	29
3 สภาพทั่วไปของเมืองเก่านครราชสีมา	
3.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชนเมืองนครราชสีมา.....	33
3.2 สภาพทั่วไปและลักษณะที่ตั้ง.....	36
3.2.1 ที่ตั้งเมืองเก่านครราชสีมา.....	36
3.2.2 สภาพทั่วไปในเขตเทศบาลนครนครราชสีมา.....	39
3.3 พื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	43
3.3.1 อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี.....	43
3.3.2 ประตูและกำแพงเมืองนครราชสีมา.....	44
3.3.3 ศาลหลักเมืองและสถานพระนารายณ์.....	49
3.3.4 คูเมืองนครราชสีมา.....	51
3.3.5 สระน้ำโบราณ.....	54
3.3.6 วัดคูบ้านคูเมืองนครราชสีมา.....	58
3.4 โครงสร้างและองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ภูมิทัศน์เมือง.....	63
3.4.1 โครงสร้างเมืองเก่านครราชสีมา.....	63
3.4.2 ลังคมและวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา.....	66
3.5 วิเคราะห์ทิศทางการพัฒนาพื้นที่เมืองเก่านครราชสีมา.....	67
3.6 สรุปข้อมูลพื้นฐานเมืองเก่านครราชสีมา.....	70
4 วิธีการวิจัยภาคสนาม	
4.1 การวิจัยภาคสนามโดยการสำรวจโดยผู้วิจัย.....	71
4.1.1 การวิจัยองค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองรอบมรดกวัฒนธรรม.....	71
4.1.2 การวิจัยเชิงพื้นที่ในแต่ละกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	72
4.1.3 การวิจัยการเชื่อมโยงกันของกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	72

บทที่	หน้า
4.1.4 การวิจัยภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้นบนเส้นทางเชื่อมโยงกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	73
4.1.5 ความสัมพันธ์จินตภาพเมืองเก่านครราชสีมากับกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	73
4.2 การวิจัยภาคสนามโดยการทำแบบสัมภาษณ์.....	74
4.2.1 วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์.....	74
4.2.2 รูปแบบของแบบสัมภาษณ์.....	74
4.2.3 โครงสร้างแบบสัมภาษณ์.....	75
4.2.4 ขนาดประชากรในการสุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์.....	76
4.2.5 ลักษณะการสุ่มตัวอย่างประชากร.....	77
4.2.6 รูปแบบการวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์.....	78
4.3 สรุป.....	81
5 ผลการวิเคราะห์ภูมิทัศน์เมืองเก่านครราชสีมา	
5.1 ผลการวิเคราะห์ภูมิทัศน์เมืองโดยผู้วิจัย.....	82
5.1.1 การวิเคราะห์องค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองกลุ่มมรดกวัฒนธรรมเชิงพื้นที่.....	82
5.1.2 การวิเคราะห์การเชื่อมโยงกันของกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	91
5.1.3 การวิเคราะห์ภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้นบนเส้นทางเชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรม....	95
5.1.4 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์จินตภาพเมืองเก่ากับกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	98
5.1.5 การวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะแต่ละพื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	100
5.2 ผลการวิเคราะห์ภูมิทัศน์เมืองโดยการสัมภาษณ์ชาวเมือง.....	109
5.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลรายละเอียดของผู้ให้สัมภาษณ์.....	109
5.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมเมืองเก่า.....	112
5.2.3 การวิเคราะห์สถานการณ์รับรู้มรดกวัฒนธรรมมีผลต่อการประเมินสภาพ ภูมิทัศน์เมือง.....	126
5.2.4 การวิเคราะห์การปรับปรุงทางกายภาพมีผลต่อการประเมินภูมิทัศน์เมือง....	127
5.3 สรุปศักยภาพ ปัญหา และความต้องการต่อภูมิทัศน์เมืองและมรดกวัฒนธรรมเมือง เก่านครราชสีมา.....	129
5.3.1 ปัญหาที่เกิดขึ้นกับภูมิทัศน์เมืองต่อมรดกวัฒนธรรม.....	129

บทที่	หน้า
5.3.2 ความต้องการการปรับปรุง ลักษณะรูปแบบภูมิทัศน์เมืองเพื่ออนุรักษ์ มรดกวัฒนธรรม.....	130
5.3.3 ศักยภาพภูมิทัศน์เมืองที่มีต่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม.....	132
6 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง	
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	133
6.2 ข้อเสนอแนะการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองแก่นครราชสีมา.....	134
6.2.1 การปรับปรุงตัวพื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	134
6.2.2 การปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้นโดยรอบมรดกวัฒนธรรม.....	141
6.2.3 การปรับปรุงรูปแบบองค์ประกอบภูมิทัศน์เมืองที่สื่อต่อย่านมรดกวัฒนธรรม	146
6.2.4 การปรับปรุงภูมิทัศน์ของเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	150
6.3 ข้อเสนอแนะการศึกษาต่อเนื่องของงานวิจัย.....	152
6.3.1 แนวทางการวางผังเฉพาะพื้นที่เมืองแก่นครราชสีมา (Specific Plan).....	152
6.3.2 การศึกษาแนวทางการออกเทศบัญญัติเทศบาลนครนครราชสีมา เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม.....	153
6.3.3 แนวทางการวางผังชุมชนย่านพื้นที่มรดกวัฒนธรรมในเมืองแก่นครราชสีมา	154
6.3.4 แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชาวเมืองต่อการอนุรักษ์มรดก วัฒนธรรมเมืองแก่นครราชสีมา.....	154
6.3.5 แนวทางการพัฒนาจินตภาพเมืองแก่นครราชสีมา.....	155
6.3.6 การศึกษากิจกรรมและวิถีชีวิตของชาวเมือง.....	155
6.4 สรุปการเสนอแนะการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	155
รายการอ้างอิง.....	156
ภาคผนวก.....	159
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	166

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1.1-1.6 การสำรวจพื้นที่มรดกวัฒนธรรมในเมืองเก่า.....	5
ภาพ 1.7-1.12 การสำรวจพื้นที่มรดกวัฒนธรรมในเมืองเก่า.....	6
ภาพ 2.1 แสดงรูปแบบการอธิบายจินตภาพเมืองของ Kevin Lynch.....	9
ภาพ 2.2 เทคนิคเสมือนภาพของคามิลโล ซิตเต ซึ่งเป็นกระบวนการวางแผนซึ่งปรับปรุง ภูมิทัศน์เมือง.....	10
ภาพ 2.3 ภาวะคุกคามพื้นที่มรดกวัฒนธรรมจากการขาดการวางแผนและกำหนดลักษณะ การใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	24
ภาพ 2.4 เทคนิควิธี Serial Vision ในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองโดย Gordon Cullen.....	25
ภาพ 2.5 องค์ประกอบที่ช่วยจดจำสภาพแวดล้อมของเมือง 5 ประการ ซึ่ง Kevin Lynch.....	26
ภาพ 3.1 สภาพสันนิษฐานเมืองนครราชสีมา.....	34
ภาพ 3.2 อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีสมัยอาจารย์ศิลป์ พีระศรีในอดีต.....	44
ภาพ 3.3 อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีในเมืองปัจจุบัน.....	44
ภาพ 3.4 ประตูเมืองนครราชสีมาทั้ง 4 ทิศ.....	45
ภาพ 3.5 กำแพงเมืองนครราชสีมา.....	47
ภาพ 3.6 ศาลหลักเมือง.....	50
ภาพ 3.7 สถานพระนารายณ์.....	50
ภาพ 3.8 สภาพโดยทั่วไปของคูเมืองนครราชสีมา.....	52
ภาพ 3.9 สภาพสระแก้ว.....	54
ภาพ 3.10 สภาพสระขวัญ.....	55
ภาพ 3.11 สภาพสระบัว.....	55
ภาพ 3.12 สภาพสระทองกลางด้านที่ติดกับกำแพงเรือนจำ.....	56
ภาพ 3.13 สภาพสระวัดพระนารายณ์และพระอุโบสถกลางน้ำ.....	56
ภาพ 3.14 สภาพสระน้ำวัดบึง.....	57
ภาพ 3.15 สภาพสระในวัดบูรพ์.....	57
ภาพ 3.16 ที่ตั้งของสระแมวที่ถูกถมไปแล้ว.....	58
ภาพ 3.17 อุโบสถวัดพระนารายณ์.....	59
ภาพ 3.18 วัดบูรพ์ และพระอุโบสถวัดบูรพ์.....	60
ภาพ 3.19 วัดบึงและพระอุโบสถวัดบึง.....	61

ภาพ 3.20 พระอุโบสถวัดสระแก้ว.....	61
ภาพ 3.21 วัดพายัพและพระอุโบสถหลังใหม่ที่กำลังก่อสร้าง.....	62
ภาพ 3.22 วัดอีสาน.....	63
ภาพ 3.23 ภาพผังเมืองเก่านครราชสีมาในยุคพระนารายณ์.....	63
ภาพ 3.24 แสดงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการจัดงานประเพณี.....	67
ภาพ 4.1 การแบ่งกลุ่มพื้นที่มรดกวัฒนธรรมในการศึกษาองค์ประกอบภูมิทัศน์เมือง.....	71
ภาพ 4.2 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกิดขึ้นรอบมรดกวัฒนธรรม.....	72
ภาพ 4.3 รูปแบบแนวทางในการเชื่อมโยงกลุ่มมรดกวัฒนธรรม.....	73
ภาพ 4.4 แสดงโครงสร้างในการออกแบบสัมภาระ.....	75
ภาพ 4.5 แสดงลักษณะการลุ่มตัวอย่างประชากรในงานวิจัย.....	78
ภาพ 5.1 แสดงลักษณะการบันทึกภาพรอบย่านมรดกวัฒนธรรม เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาพ ที่เกิดขึ้น.....	82
ภาพ 5.2 แนวถนนที่เป็นเส้นทางเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นจากการวางผังเมืองแบบไตรภูมิจักรวาล.....	92
ภาพ 5.3 การเปรียบเทียบลักษณะผังเมืองสมัยพระนารายณ์กับปัจจุบัน พ.ศ.2547.....	92
ภาพ 5.4 แสดงที่ตั้งมรดกวัฒนธรรม ภายในเมืองเก่านครราชสีมา.....	93
ภาพ 5.5 การซ้อนทับ (Over lab) ลักษณะผังเมืองสมัยพระนารายณ์กับปัจจุบัน พ.ศ.2547.....	93
ภาพ 5.6 ลักษณะจินตภาพเมืองเก่านครราชสีมา ที่วิเคราะห์โดยผู้วิจัย.....	98
ภาพ 5.7 แสดงคำร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านเพศ.....	110
ภาพ 5.8 แสดงคำร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านอายุ.....	110
ภาพ 5.9 แสดงคำร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านบทบาทที่เกี่ยวข้อง กับพื้นที่.....	110
ภาพ 5.10 แสดงคำร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านอาชีพ.....	111
ภาพ 5.11 แสดงสัดส่วนร้อยละของค่าเฉลี่ยภาพรวมควรปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองหรือไม่.....	121
ภาพ 5.12 แสดงค่าเฉลี่ยความถี่และร้อยละสาเหตุที่ต้องปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	123
ภาพ 5.13 แสดงสัดส่วนร้อยละสิ่งแวดล้อมต้องปรับปรุงจากเหตุผลใด.....	123
ภาพ 5.14 แสดงสัดส่วนเหตุผลทางกายภาพบริเวณมรดกวัฒนธรรมต้องปรับปรุง.....	124
ภาพ 5.15 แสดงสัดส่วนร้อยละของความคิดเห็นจากผู้ตอบแบบสัมภาระ.....	125
ภาพ 6.1 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งเรือนจำกลางนครราชสีมา และสระทองกลาง.....	140
ภาพ 6.2 แสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินบริเวณพื้นที่สระทองกลาง และเรือนจำกลางนครราชสีมา.....	140

ภาพ 6.3 แสดงแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองเพื่ออนุรักษ์สระทองกลาง.....	141
ภาพ 6.4 แสดงการวิเคราะห์พื้นที่ศาลพระนารายณ์	142
ภาพ 6.5 แสดงแนวทางการปรับปรุงพื้นที่ศาลพระนารายณ์.....	143
ภาพ 6.6 แสดงแนวทางการปรับปรุงแนวเส้นทางเชื่อมโยงศาลพระนารายณ์กับวัดพระนารายณ์....	144
ภาพ 6.7 แสดงแนวทางการฟื้นฟูวัดพระนารายณ์ ปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	144
ภาพ 6.8 แสดงแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองรั้ววัดพระนารายณ์	145
ภาพ 6.9 แสดงการเน้นทางเข้าหลักของวัดพระนารายณ์.....	145
ภาพ 6.10 แสดงการปรับปรุงเส้นทางการเชื่อมโยงระหว่างวัดพระนารายณ์กับศาลพระนารายณ์...	146
ภาพ 6.11 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	147
ภาพ 6.12 แนวทางการเสนอแนะควบคุมอาคารและเชื่อมโยงอาคาร.....	147
ภาพ 6.13 สภาพสระขวัญในปัจจุบัน	148
ภาพ 6.14 แนวทางเสนอแนะการปรับปรุงพื้นที่สระขวัญ.....	149
ภาพ 6.15 แสดงตัวอย่างแนวทางเสนอแนะลักษณะป้าย.....	149
ภาพ 6.16 แสดงทัศนียภาพรวมในการปรับปรุงพื้นที่สระขวัญ.....	149
ภาพ 6.17 แนวทางการเสนอแนะรูปแบบการติดตั้งป้ายโฆษณา.....	150
ภาพ 6.18 แนวเส้นทางเชื่อมโยงจากการวิเคราะห์.....	151
ภาพ 6.19 แนวทางการเสนอแนะเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา.....	151

สารบัญแนที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	4
แผนที่ 3.1 จังหวัดนครราชสีมาและอาณาเขตติดต่อ.....	37
แผนที่ 3.2 แสดงที่ตั้งเมืองเก่านครราชสีมา.....	38
แผนที่ 3.3 แสดงขอบเขตเทศบาลนครนครราชสีมา.....	41
แผนที่ 3.4 แสดงสถานที่ท่องเที่ยวในเขตเมือง.....	42
แผนที่ 3.5 ที่ตั้งอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ประตูเมือง ศาลหลักเมือง และศาลพระนารายณ์.....	46
แผนที่ 3.6 แสดงที่ตั้งร่องรอยกำแพงเมืองเก่านครราชสีมา.....	48
แผนที่ 3.7 ตำแหน่งที่ตั้งคลองคูเมือง.....	53
แผนที่ 3.8 ที่ตั้งวัดสำคัญในเขตเมืองเก่า และสระน้ำโบราณเมืองเก่านครราชสีมา.....	64
แผนที่ 3.9 แผนที่แสดงที่ตั้งตำแหน่งพื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา.....	65
แผนที่ 5.1 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา.....	83
แผนที่ 5.2 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่มย่าน อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี.....	84
แผนที่ 5.3 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่มย่าน วัดสระแก้ว.....	85
แผนที่ 5.4 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่ม ย่านสระขวัญ สระบัว.....	86
แผนที่ 5.5 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่มย่าน วัดและศาลพระนารายณ์มหาราช.....	87
แผนที่ 5.6 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่มย่าน วัดบูรพ์.....	88
แผนที่ 5.7 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่มย่าน วัดอิสาน.....	89
แผนที่ 5.8 การสำรวจลักษณะพื้นที่โดยรอบ พื้นที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมากลุ่มย่าน สระทองหลาง.....	90
แผนที่ 5.9 แนวเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	94
แผนที่ 5.10 การสำรวจสภาพภูมิทัศน์แนวเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	96
แผนที่ 5.11 การสำรวจพื้นที่จินตภาพเมืองเก่านครราชสีมา.....	99

แผนที่ 5.12 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและมุมมองพื้นที่วัดพายัพ.....	101
แผนที่ 5.13 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่กลุ่มอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี.....	102
แผนที่ 5.14 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่กลุ่มวัดสระแก้ว.....	103
แผนที่ 5.15 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่กลุ่มสระขวัญ สระบัว.....	104
แผนที่ 5.16 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่กลุ่มวัดพระนารายณ์มหาราช...	104
แผนที่ 5.17 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่กลุ่มวัดบูรพ์.....	106
แผนที่ 5.18 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่กลุ่มวัดอีสาน.....	107
แผนที่ 5.19 การศึกษาสภาพกายภาพกับการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่สระทองกลาง.....	108
แผนที่ 5.20 แสดงค่าความถี่เส้นทางในการไปสถานที่ต่างๆที่แนะนำภายในพื้นที่วิจัยของ กลุ่มประชากรตัวอย่าง.....	114

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 2.1 แสดงความสูงของวัตถุต่อระยะมองและผลที่ได้รับ.....	11
ตาราง 2.2 การเปรียบเทียบแนวทางการวางแผนการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง	15
ตาราง 2.3 เกณฑ์การประเมินภูมิทัศน์เมือง เพื่ออนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา.....	31
ตาราง 3.1 รายชื่อคูเมืองนครราชสีมาและขนาดพื้นที่.....	51
ตาราง 3.2 การวิเคราะห์ SWOT ในการพัฒนาพื้นที่เมืองเก่านครราชสีมา.....	68
ตาราง 4.1 แสดงแนวทางการประมวลผลแบบสัมภาษณ์ด้วยสถิติพรรณนา.....	79
ตาราง 4.2 แสดงแนวทางการประมวลสถิติอ้างอิงตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้.....	81
ตาราง 5.1 แสดงระยะทางเชื่อมโยงมรดกวัฒนธรรมต่อพื้นที่ และระยะทางเดินสะสม.....	95
ตาราง 5.2 แสดงค่าร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านเพศ.....	109
ตาราง 5.3 แสดงค่าร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านอายุ.....	109
ตาราง 5.4 แสดงค่าร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านบทบาทที่เกี่ยวข้อง กับพื้นที่.....	110
ตาราง 5.5 แสดงค่าร้อยละของสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในด้านอาชีพ.....	111
ตาราง 5.6 แสดงค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในด้านแนะนำสถานที่ในเมือง.....	112
ตาราง 5.7 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของความคิดเห็นจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับในการแนะนำเมืองนครราชสีมา.....	112
ตาราง 5.8 แสดงจำนวนและค่าร้อยละของจำนวนผู้ตอบแบบสัมภาษณ์บอกจุดอ้างอิงในเดินทาง...	115
ตาราง 5.9 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของความคิดเห็นจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ คำถามปลายเปิดเกี่ยวกับตำแหน่งอ้างอิงในเมือง.....	116
ตาราง 5.10 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละความรู้จักสถานที่มรดกวัฒนธรรมเมืองเก่านครราชสีมา จากกลุ่มประชากรตัวอย่าง.....	117
ตาราง 5.11 แสดงค่าความถี่ความคิดเห็นในการประเมินภูมิทัศน์เมืองบริเวณมรดกวัฒนธรรม ต่างๆจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง.....	118
ตาราง 5.12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการประเมินภูมิทัศน์เมือง บริเวณมรดก วัฒนธรรม.....	119
ตาราง 5.13 แสดงค่าความถี่และร้อยละของค่าเฉลี่ยการประเมินภูมิทัศน์เมืองบริเวณ มรดกวัฒนธรรมทั้งหมด.....	121

ตาราง 5.14 แสดงความถี่และร้อยละเหตุผลที่ประเมินว่าภูมิทัศน์เมืองบริเวณมรดกวัฒนธรรม ต้องปรับปรุง.....	122
ตาราง 5.15 แสดงค่าเฉลี่ยความถี่และร้อยละสาเหตุที่ต้องปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	122
ตาราง 5.16 แสดงค่าความถี่และร้อยละของความคิดเห็นต่อการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม.....	123
ตาราง 5.17 แสดงค่าความถี่และร้อยละเหตุผลทางกายภาพบริเวณมรดกวัฒนธรรมต้องปรับปรุง...	124
ตาราง 5.18 แสดงค่าความถี่และค่าร้อยละของความคิดเห็นจากผู้ตอบแบบสัมภาษณ์คำถาม ปลายเปิดเกี่ยวกับเหตุผลที่ประเมินภูมิทัศน์เมืองว่าดี.....	125
ตาราง 5.19 แสดงแนวทางเสนอแนะในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมือง.....	126
ตาราง 5.20 ผลสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างมรดกวัฒนธรรมกับภูมิทัศน์เมือง.....	127
ตาราง 5.21 ผลสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการปรับปรุงกลุ่มอาคารกับภูมิทัศน์เมือง.....	128
ตาราง 5.22 รายงานผลสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการปรับปรุงป้ายโฆษณากับภูมิทัศน์เมือง...	128
ตาราง 5.23 รายงานผลสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการปรับปรุงองค์ประกอบกับภูมิทัศน์เมือง..	129
ตาราง 6.1 แสดงแนวคิดลำดับการวางแผนปรับปรุงพื้นที่มรดกวัฒนธรรม จากค่าเฉลี่ยการประเมิน มรดกวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่.....	135
ตาราง 6.2 แสดงการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่มรดกวัฒนธรรม.....	136